

Styly rodičovské výchovy

Lucie Grůzová

- ▶ Otázka, zda vůbec či do jaké míry mají rodiče vliv na vývoj osobnosti dítěte, jeho inteligenci a sociální začlenění, je jedním z ústředních témat diskuzí psychologů a pedagogů.
- ▶ Pravda bude zřejmě někde uprostřed.
- ▶ Výzkum komplikuje fakt, že nelze oddělit vlivy dědičnosti a prostředí.

Výsledky výzkumů

- ▶ Vliv dědičnosti na IQ, ale také vliv prostředí (příslušnost k socioekonomické třídě) na IQ (Nisbett et al., 2012)
- ▶ Příslušnost k vyšší socioekonomické třídě souvisí s větší mírou rodičovské stimulace, kvalitnější interakce (Cheadle, 2008)
- ▶ Vzdělání rodičů souvisí s rodičovskými styly.
- ▶ Výzkumy neprokázaly kauzalitu mezi rodičovskou výchovou a formováním osobnosti (vliv vrstevníků, atd.) (Pinker, 2002)

Rodičovské styly výchovy

▶ Jsou psychologické konstrukty určitých navzájem se lišících souborů strategií, které rodiče při výchově používají (Thorová, 2015)

▶ **Strategie:**

- ▶ Dodržování disciplíny
- ▶ Emoční vřelost ve vztahu k dítěti
- ▶ Nabídka sociální interakce
- ▶ Komunikační styl
- ▶ Míra kontroly
- ▶ Protektivita
- ▶ Vedení k samostatnosti

Vliv prostředí, společenské mínění, místo bydliště, socioekonomický status

- ▶ V 60. letech klinická a vývojová psycholožka Diana Baumrindová (1927) vytvořila na základě pozorování sta předškolních dětí a interview s jejich rodiči asi nejznámější kategorizaci rodičovských stylů výchovy:
 - 1) Autokratický výchovný styl
 - 2) Demokratický výchovný styl
 - 3) Integrovaně-liberální styl

- ▶ V 80. letech přidala psycholožka Eleanor E. Maccobyová čtvrtou kategorii:
 - 4) Nedbalý styl rodičovství

Autoritářské, přísné rodičovství

- ▶ při tomto stylu vychovatel hlavně rozkazuje a zakazuje. Mnoho sám mluví, nepustí druhé ke slovu.
- ▶ Klade podmínky pro dosažení něčeho žádoucího, příjemného, např. pochvaly. Hojně vyhrožuje, varuje, trestá.
- ▶ Málo respektuje přání a potřeby dětí. Má zásadně jiná, širší a vyšší práva než děti. Dává dětem málo příležitosti k samostatnému jednání, způsobu řešení úloh apod.
- ▶ Při tomto stylu výchovy se ale zejména děti nevychoávají k samostatnému, iniciativnímu a tvořivému řešení problémů, rozhodování a jednání. Je to styl výchovy, který odpovídá přípravě pro podřízenou roli v nedemokratické společnosti, a ne k přípravě občana demokratického státu.

Shovívavé, svobodomyslé, liberální rodičovství

tato výchova je pro děti méně frustrující než autokratický styl, ale má i nepříznivé účinky.

- Vychovatel klade nízké požadavky, nevyžadují disciplínu a zralé chování.
- Rodiče jsou pečující, vřelí, se svými dětmi komunikují
- nekontrolují plnění požadavků.
- Děti vychovávané tímto stylem mají pozitivní citové ladění, nedokážou ovládat impulzy, příliš spoléhají na ostatní
- Nízká je výsledná úroveň vědomostí a dovedností dětí, zejména se nerozvíjí jejich svědomitost a vytrvalost.

Nezúčastněné, nedbalé rodičovství

- ▶ Projevuje se omezenou citovou vřelostí, nedostatečnou kontrolou a sníženou vzájemnou komunikací
- ▶ Rodiče naplňují základní potřeby dítěte, ale významným způsobem se v životě dítěte neangažují
- ▶ Rodiče projevují málo zájmu o život, pocity a názory dítěte
- ▶ Výsledkem této výchovy jsou sklony k náladovosti, nedostatek soustředění
- ▶ Děti obtížně ovládají své emoce a chování, jsou impulsivní, sociálně odtažití a mají nízké sebevědomí

Asertivní, demokratické rodičovství

- ▶ Rodiče vyžadují, aby se děti chovaly zrale, na úrovni jejich věku a schopnostem
- ▶ v tomto stylu přiznává vychovatel dětem lidská práva a důstojnost, respektuje v nich osobnost, bere je vážně, zejména je neponižuje. Podporuje jejich samostatnost a iniciativu.
- ▶ Působí spíše příkladem než množstvím příkazů a zákazů. Proto hojně užívá návrhů, otázek, podnětů pro děti, aby samy přemýšlely a účastnily se rozhodování. Kontroluje plnění úkolů.
- ▶ Nemluví stále sám a nechává mluvit děti. Pokud je nutno potrestat, volí formu, která dítě neponižuje.
- ▶ Děti takto vychovávané bývají nezávislé, schopné sebeprosazení, kamarádké, nakloněné spolupráci, snaží se podat, co nejlepší výkon

Úkol

- ▶ Ke kterému z výše zmíněných stylů byste zařadili nevhodnou?

Výchovné styly v rodině

Je několik typů dělení výchovných stylů.

- 1) **Tradiční** - uspokojování potřeb dítěte
- 2) **Moderní** - důraz na právo jedince realizovat vlastní očekávání
- 3) **Hledající** - vrací se k přírodě, k přirozenému, akcentují psychický vývoj dítěte

Šulová, 2005

Tradiční styl výchovy

- tzv. „dítěcentrismus“
- rodiče věnují maximální zájem a péči dítěti
- veškeré potřeby dítěte (materiální i vztahové) a jejich uspokojování je prvořadé
- tento výchovný přístup se vyskytuje u materiálně labilnějších společenství, které se snaží zajistit především svoji budoucnost maximální péčí o děti a jejich rozvoj.

Moderní styl výchovy

- ⦿ důraz na právo jedince realizovat vlastní očekávání
- ⦿ rodiče vnímají dítě jako součást jejich života, jako znak jejich úspěchu genetického i výchovného
- ⦿ očekávají bezproblémový vývoj dítěte, úspěch v životě
- ⦿ pečlivě se připravují na rodičovství, občas ve svých plánech a každodenní realitě zapomínají na spontánnost, emoce, vzájemnost
- ⦿ někteří z nich přetěžují děti různými zájmovými aktivitami, rané dětství vnímají jako velkou časovou investici na úkor své kariéry a vlastního volného času
- ⦿ sledují výsledky výzkumů zaměřených na raný vývoj, jednak proto, aby je maximálně integrovala do vlastního života, a též je velmi zajímá, jak lze nahradit vlastní absenci (fyzickou či psychickou): zda lze dítě umístit do předškolního zařízení bez jeho vývojové újmy, jak má vypadat čas trávený s dítětem, aby přinášel ovoce (speciální programy, PC programy), jaké kvality má mít „paní na hlídání“ a podobně.

Hledající styl výchovy

- ▶ rodiče akcentují pouto dítěte k matce a rodičům jako základní vztah pro vývoj psychiky dítěte
- ▶ raná interakce rodiče s dítětem je zajímavá z hlediska její přirozené podstaty
- ▶ vrací se k přírodě, k přirozenému, inspirují se u přírodních národů
- ▶ tento styl je zastoupen výraznou skupinou české populace v rodičovském věku

Jakým způsobem byste chtěli vychovávat vy?

- Zkuste formulovat cíle, jaké by vaše dítě mělo být v jednom roce, ve dvou letech, ve třech letech?
- S. Biddulph říká: *„Se všemi batolaty je to těžké, ale není dobré chtít je „zlomit“ jen proto, že projevují sílu. Není správné ani jim ve všem vyhovět, protože tak je učíme, že když se budou hodně vztekat, dosáhnou toho, co chtějí. Proto je podstatné, abychom byli neústupní a uchovali si dobrou náladu.“*

Literatura

- ▶ Thorová, K. (2015) *Vývojová psychologie*. Praha: Portál
- ▶ Šulová, L. (2005) *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Karolinum.